

Sover med Dådyr

*Jim Jarmusch har nu omklippet og genudsendt sin western *Dead Man*, der fik en hård medfart ved forrige Cannes Festival. Det er der kommet en bizar – men genkendeligt Jarmusch'sk – film ud af. Nu er den udkommet på video i Danmark.*

af Zoran Petrovic

**"Some are born to sweet delight,
some are born to endless night."
William Blake**

Jim Jarmusch forbløffede sidste år i Cannes ved at præsentere – en cowboyfilm. Det var umiddelbart en overraskelse, for hidtil har Jarmusch' univers været befolket af moderne storbyeksistenser. Men ved nærmere gennemsyn, så har hans hidtidige film netop haft mange formmæssige og tematiske træk tilfælles med westerngenren. Denne konsistens er dog ikke garant for kvaliteten i den nu genudsendte og forkortede version af *Dead Man*.

Allerede død

Det er historien om den nydelige kasserer fra Cleveland, William Blake (!), spillet af Johnny Depp, der rejser til Machine – "the end of the line" som en profetisk fyrbøder beskriver byen. I stedet for et job venter der Blake afstumpethed og rå vold; og han ender som ufrivillig morder. Under sin flugt møder han den forstødte, engelsk uddannede indianer Nobody, eller He-who-talks-loud-and-says-nothing. Nobody, der forveksler William Blake med den engelske poet, ser ham som allerede død, og hjælper den sårede Blake det sidste stykke ad vejen mod åndernes rige.

Fra Rio Bravo til Orleans Parish Prison: samme tema.

Hvis man tidligere har kunnet tale om ét gennemgående tema i Jarmusch' film, der faldt fint i tråd med den afdramatiserede og stil-sikre form, så er det *det usagte* mellem figurerne. De tilsyneladende

seje by-nomader og strejfer (ofte i skikkelse af personer med et pas-sende rå image som John Laurie, Tom Waits og Joe Strummer) er for cool – eller måske for generte – til at udtrykke (positive) følelser over for hinanden; følelser der dog alligevel skinner igennem deres skudsikre attituder: I *Stranger than Paradise* ser vi John Lauries spirende, men godt skjulte, sympati for hans ungarske kusine.

"I'm a good hag. We are a good hag. My friends" siger Roberto Benigni og lægger armen om sine celledamarater i *Down by Law*. "Get off" siger Laurie og Waits og vrider sig forlegne ud af italienerens omfavelse.

På den måde er der klar linie fra de underspillede forhold mellem Jarmusch personer og buddies i en western af Haward Hawks slags (har man nogensinde hørt John Wayne sige noget direkte og uindpakket pænt til en mand?).

Det fører naturligt over i det ambivalente forhold mellem *Dead Man*-Blake og Nobody, hvor indianeren skiftevis håner Blake og citerer (det han tror er) hans digte.

Bævegelsen og den fremmede

Ligesom buddie-temaet har Jarmusch altid haft et andet træk tilfælles med western-genren: *bævegelsen*. I western manifesteret som jagten, kvægtransporten, nybyggernes vej mod vest, eller prærievognens farefulde færd. Ligeledes

har træk fra road-movien har haft plads i alle Jarmusch' tidligere film lige fra *Permanent Vacation* til *Night on Earth* i form af mennesker på ferie, flugt, gennemrejse.

Men lige så vigtig – og forenelig med road-movien – er eneren, "den tavse rytter", den rastløse cowboy der notorisk må videre – klassiske westerntyper hvis karaktertræk man netop finder hos de fleste af Jarmusch' vigtigste figurer.

På den vis er *Dead Man* i fin tråd med både western klassiske handlingsmønstre og Jarmusch tidligere film, hvortil kan føjes at vi ligesom i hans tidligere film har *den fremmede* som indgangsvinkel til det nye univers. Blake er, med sit ternede "klown-suit" lige så fremmed, som den ungarske kusine i *Stranger than Paradise*, italieneren i *Down by Law* og det japanske par i *Mystery Train*.

The ususal – but wilder – bunch

Dead Man er dog meget mere end en variation af vante mønstre i Jarmusch' film eller en ny-klassisk western; den er i høj grad en meta-film, idet den overeksponerer *westerngenren*, hvilket bl.a. træder frem ved, at de klassiske figurer har fået et ekstra nøk: Den Kyniske Fabrikant er så kynisk at han sørger mere over tabet af sin yndlingshest end sin søns død, Den Lede Dussørjæger er så led at han æder sine konkurrenter (trods alt bedre end den behandling han gav sine forældre, som han bollede først!) og Den Uudgrundeligt Vise Indianers visdom der her ofte kammer over i det rene nonsens som: "The round stones in the ground have spoken to the fire."

Hertil kan man føje cameo-rollerne: Robert Mitchum, John Hurt, Gabriel Byrne og en skræppende Iggy Pop – som kyseklædt kælling! Entreer så korte, at deres vigtigste funktion er at få en til at tænke "Jamen, var det ikke..." Hvilket trækker fokus fra fortællingen mod selve

skuespillerne. Endnu vigtigere i den sammenhæng er Johnny Depp, der efterhånden bærer et meta-agtigt præg med sig skabt ved film som *Cry Baby* og *Ed Wood*.

Rent stilistisk er de sort/hvide billeder, stumfilmsagtige flash-back og manglen på fremdrift også med til at fremhæve fortællingen frem for handlingen. Endelig undergraves vores klassiske opfattelse af realisme også af den determinisme, der præger hele filmen – lige fra titlen, fyrbøderens bemærkning til Blake "You might as well find your own grave", Machines opbud af knogler og ligkister til Nobodys peyote-vision af Blakes afpillede kranie.

Dead Man – en sjov idé

Her kunne man stope og erklære Jarmusch for en sand auteur idet han bibeholder og varierer sine temaer og stil – men nej. På trods af det genkendelige i det fremmede og den lejlighedsvis humor er filmen nok en interessant ide, men også et forceret projekt. Hvor absurd det end kan lyde, har den oprindelige, længere version måske været bedre, idet Jarmusch tidlige film netop virker ved at scenerne holdes ud over det punkt hvor de bliver kedelige. Det element finder man også i *Dead Man's* sidste vellykkede halve time – som er én lang delirisk dødsscene, der ved sin længde virker direkte fysisk udmarvende.

Men den dybere mening med Blakes rejse mod døden er stadig, efter andet gennemsyn, ikke gået op for mig. Og hvad så? Ja, problemet er, at filmen *skriger* på fortolkning ved sin stilstand, den bevidst forudsigelige udgang og dens sære dialog og symbolske billedsprog (hvorfor deler hovedpersonen navn med den engelske romantiker? Hvorfor sover han med et dødt dådyr-kid ? osv.). Derfor virker den til tider som en studentikos foreteelse, hvilket Jarmusch burde være hævet over. Og det er som om at instruktøren ikke selv kan holde den symbolske patos ud, for da Blake sendes døende ud i en kano med beskeden om, at han skal hjem til et sted han stammer fra, replicerer han spagt: "Cleveland?".

I&M: Jim Jarmusch. F: Robby Muller. Medv: Johnny Depp, Gary Farmer, Lance Henriksen, Michael Wincott, Iggy Pop, Alfred Molina, Robert Mitchum. Kan lejes på video.

Jarmusch fik drøje hug over "Dead Man", men nu er filmen klippet om og dermed blevet seværdig. Herover ses Jarmusch selv.